

”Kyllä se on niin...” – Erik Allardt

Kun kuulin Erik Allardtin (1925–2020) kuolemasta, menin syömään muistoaterian: paistettua punahaventa perunamuhennoksen kera. Se nimittäin oli Erikin herkkua vuosina 1973–75, joihin muistikuvani ankkuroituvat.

Allardt toimi tuolloin Suomen Akatemian tutkijaprofessorina, ympärillään nuorista tutkijoista koottu Vertailevan sosiologian tutkimusryhmä. Hänellä ei ollut opetusvelvollisuutta, mutta omalla tavallaan hän ohjasikin. Tutkimusryhmä toimi tutkijakouluna, tuotti toistakymmentä väitöskirjaa ja kasvatti kymmenkunta professoria.

Hiljattain näin Tolstoin proosaa luonnehdittavan jossakin ”lihaksikkaaksi”. Siinäpä sana kuvaamaan Erik Allardtia! Hän oli keskikokoinen, mutta hänellä oli ison miehen habitus. Hänen voimallinen läsnäolonsa täytti tilan. Parketti valitti askelluksen alla, kirjoituskone paukkui niin, että paperi puhkoutui pisteiden, pilkkujen ja pienten o-kirjainten kohdista. Ääni kantautui kauas, kun hän aloitti ”Kyllä se on niin...”. Aina hän ei saattanut aloituslausettaan loppuun. Silloin piti arvaila, mikä oli ja miten.

Allardt oli imponoiva, hän avasi uusia näköaloja kommenteillaan. Hän ei kuitenkaan ollut täynnä itseään eikä vaatinut muita seuraamaan ideoitaan. Oli päinvastoin mielissään, jos joku intoutui niitä kriittisesti ruotimaan. Lihaksikkuus ei ollut lististävää.

Allardt oli joviaali, joskin kiihtyi helposti ”tyhmyyksiä” kohdatessaan. Hän inhosi erottautumisen elkeitä, käyntikortitkin olivat hänestä ”sietämätöntä elitismiä”. Johonkin matrikkeliin hän oli ilmoittanut harrastukseksi ”halvan punaviinin” ja kuumentunut, kun halpa-sana oli poistettu ja henkilökuva hänestä oli vääristynyt.

Allardtin työhuoneen seinällä oli ikonostasi: kuvat Durkheimista, Marxista ja Weberistä. He olivat vaikuttaneet vahvasti Allardtin pääteokseen *Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine*. Risto Ala-

puro kirjoitti hiljattain artikkelin Pauli Mannisen kokoamasta ”suomalaisen yhteiskunnan muuttamisen ykkösketjusta”, jossa keskushyökkääjänä oli Urho Kekkonen, laitureina Väinö Linna ja Erik Allardt. Allardtin durkheimilaiset ajatukset modernille yhteiskunnalle tyypillisestä erilaistumisesta, ristiriitojen sääntelystä ja organisesta solidaarisuudesta olivat syöttö Kekkonen lapaan. Tämän oli Ostrobotnian puheessaan helppo tuikata kiekko verkkoon, integroida kommunistit yhteiskuntaan. Etteikö olisi tutkimuksella yhteiskunnallista vaikuttavuutta!

Ykkösketju-kielikuva on herkullinen, mutta sikäli onnahtava, että Erikin laji oli jalkapallo. Mikään ei saanut estää viisikymppisen miehen viikoittaista futaaamista. Kerran Erik tuli Väinämöisen kentälle suoraan sairaalasta, virnuili saaneensa peliluvan lääkäriltä. Hänen tähdittämänsä *Sosiaalinen Paine* osallistui yliopiston sarjapeleihin ja ylsi tasapeliin suurta ja mahtavaa Lääketieteen kandiseuraa vastaan. Se oli Suomen maajoukkueen Gijónin ihmehen veroinen saavutus.

Allardt keskittyi 1970-luvun ensipuoliskolla pohjoismaiseen hyvinvointitutkimukseen. Sen päätuotos *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* alkaa lauseilla ”Hyvinvointi on vaikeata määritellä ja tutkia. Osittain sen vuoksi tämä kirja koostuu monenlaisista aineksista”. Työhuoneen seinältä katsovat sosiologian klassikot eivät tähän kirjaan paljon vaikuttaneet, ainekset tulivat modernista sosiologiasta, politiikan tutkimuksesta, psykologiasta, sosiaalipsykologiasta, antropologiasta ja filosofiasta. Mitä erilaisimmista teorioista Allardt osasi noukia jotakin käyttökelpoista. Mutta hän myös tunnisti teoriaohjautuvuuden sudenkuopat eikä jättänyt kenenkään kelkkaan. Jos hyvinvointia tutkittaessa lähdetään liikkeelle vain ihmisten ilmaisemista arvostuksista, ajaututaan ”sietämättömään konservatiivisuuteen”. Jos taas seurataan utopioita tai ”ihannevaltaisia periaatteita” eikä ihmisiä ollenkaan kuunnella, ajaututaan ”sietämättömään dogmaattisuuteen”. Jotenkin oli vedettävä välistä.

Empiirisenä tutkimuksena *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia* oli aikansa variaabelisosiologiaa, mutta ei mekaanista vaan orgaanista. Allardt tiesi, että mielipiteet on ihmisiin istutettu. Siksi haastatteluvastauksia ei saanut lukea kirjaimellisesti, vaan

Erik Allardt oli mukana kirjoittajana teoksessa *Research in Finland – A History* vuonna 2006. Kuva: Jari Loisa.

piti pohtia niiden taustaa ja aitoutta. Hänellä oli hyvä metodologinen vainu. Häntä kiinnosti laadullinenkin tutkimus, joka teki vasta tuloaan. Ja kielten kautta tapahtuva merkityksellistäminen, vaikka juuri siitä kiinnostuneen kulttuurisosiologian suuntaan hän sittemmin kiivailikin. On tutkittava ”itse yhteiskuntaa”, Allardt aina paasasi.

Muistelmissaan Allardt puhuu rationaalisen ja irrationalisen jännitteestä, joka häntä ympäröi. Metafyysikasta puhdistettu positivismi näkyi hyvinvointitutkimuksessa niin, että numerot saivat puhua puolestaan silloin, kun kyse oli ”itse yhteiskunnasta”, esimerkiksi eriarvoisuudesta. Mutta hyvinvointi paikantui myös yksityiseen elämäänpiiriin, siksi Allardt kuunteli kuiskauksiakin.

Hyvinvointi oli Allardtille muutakin kuin omistamista ja hyvinvointivaltion tuottamaa hyvää. Hän oli epäluuloinen ”radikaalin rationalismin” – kaikkivoipien käsitteellisten ja käytännöllisten hallintapyrkimysten – suhteen. Pekka Kuusen *60-luvun sosiaalipolitiikkaakin* hän piti ”totalisoivana” ja ”pelastusopin tapaisia aineksia” sisältävänä. Allardt otti etäisyyttä myös Heikki Waris -vaikutteeseen sosiaalipolitiikkaan. Muistelmissaan hän sanoo, että ”sosiologit pyrkivät olemaan riippumattomia intellektuelleja, kriittisen analysoivia ja tavanomaisista kaavoista piittaamattomia. Sosiaalipoliitikot halusivat rakentaa maata, totuttaa ihmiset tavanomaisiin kaavoihin ja vastustaa anarkistisia pyrkimyksiä”.

Allardt ei kaavoihin kangistunut, ja häntä taisi viehättää myös anarkistinen tietoteoria. Olen

näet muistavinani hänen mainostaneen Paul Feyerabendin kohukirjaa *Against Method*, mutta en ole varma tästä muistikuvasta. Oli miten oli – kirjan otsikon sanoilla Erik usein suhteellisti sanomaansa. Jotakin hänen tutkijatyylistään kertoo se, että hän ei pitänyt *Having, Loving, Being* -malliaan valmiina. Hän ei väittänyt tietävänsä tarkalleen, mitä hyvinvointi on ja miten sitä tulee tutkia. Hänen kirjansa oli keskustelevalta. Allardt tiesi, että tutkimuksenteon pitkittyessä rajahyöty laskee. Hän sanoi hyvinvoinnista sen, mikä silloin oli sanottavissa ja siirtyi sitten toisiin aiheisiin.

Toisaalta Allardt halusi, että vaivalla kerättyä haastatteluaineistoa hyödynnetään laajalti. Siinä tarkoituksessa hän ehdotti minullekin, vuoden verran ”laskuapulaisten” töitä tehneelle opiskelijalle, että käyttäisin aineistoa gradussani. Menimme Baari Punavuoreen syömään paistettua puna-ahventa, ja Erik kysyi, kumpi kiinnostaisi enemmän, terveys vai poliittiset resurssit. Jälkimmäinen kuulosti jännittävämmältä, mutta koska en oikein tiennyt, mitä se tarkoittaa, otin varman päälle ja valitsin terveyden.

Minusta ei olisi tullut tutkijaa, ellei Erik olisi patistanut jatkamaan. Hän koetti vauhdittaa väitöskirjaani muistuttamalla laskevan rajahyödyn laista. Aina tavatessamme hän kysyi ”Joko olet jättämässä työsi tiedekuntaan?”. Lupautui kustoksekseen, vaikka en väitellyt sosiologiassa vaan sosiaalipolitiikassa.

ANTTI KARISTO

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston sosiaaligerontologian emeritusprofessori.